

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПІДГОТОВКИ ДО МАТЕРИНСТВА У РАННІЙ МОЛОДОСТІ

1.1. Підготовка до материнства: поняття та визначення

1.2. Психологічний підхід Жана Піаже: основні принципи та концепції. Роль когнітивного розвитку та соціальної взаємодії у формуванні готовності до материнства

1.3. Психологічні аспекти підготовки до материнства у ранній молодості

РОЗДІЛ 2. ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА У МОЛОДИХ ЖІНОК: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Вибірка. Обґрунтування вибору методів та інструментів збору даних

2.2. Аналіз результатів дослідження: порівняння показників психологічної готовності до материнства у ранній молодості

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Сучасне суспільство ставить перед жінками багато викликів та можливостей. Одним з найважливіших життєвих етапів для багатьох жінок є материнство. Перехід до нового статусу - матері - вимагає не тільки фізичної готовності, але й психологічної підготовки. Особливо важливою є підготовка до материнства у ранній молодості, коли молода жінка тільки починає збиратися з силами та ставити перед собою нові цілі.

Об'єктом дослідження є підготовка до материнства у ранній молодості.

Предметом дослідження є психологічні особливості та проблеми, що впливають на підготовку до материнства у ранній молодості.

Мета даної дипломної роботи полягає у вивченні психологічних особливостей підготовки до материнства у ранній молодості. Дослідження цієї теми є актуальним, оскільки воно допоможе краще зрозуміти процес формування психологічної готовності до материнства та виявити основні аспекти, які впливають на цей процес.

Для досягнення мети дослідження поставлені наступні **завдання**:

1. Визначити поняття та важливість підготовки до материнства у ранній молодості.
2. Оглянути психологічний підхід Жана Піаже та його роль у формуванні готовності до материнства.
3. Розглянути психологічні аспекти підготовки до материнства у ранній молодості.

В даній роботі буде використано психологічний підхід Жана Піаже, який визнає важливість когнітивного розвитку та соціальної взаємодії у формуванні готовності до материнства. Також будуть проаналізовані наукові дослідження та літературні джерела, що стосуються психологічних аспектів підготовки до материнства у ранній молодості.

В даній роботі було використано різні **методи дослідження**, що дозволило отримати більш повне розуміння психологічної готовності до

материнства у ранній молодості. Зокрема, були використані **теоретичні методи** (аналіз та систематизація даних), які дозволили проаналізувати психологічні підходи Жана Піаже та їх роль у формуванні готовності до материнства.

Також були застосовані **емпіричні методи** (Методика "Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї" (Бойко), методика вивчення репродуктивних установок Каримової, тест особистісної зрілості Гільбуха), які включали проведення дослідження на вибірці молодих жінок для збору первинних даних. Це дозволило виявити психологічні особливості підготовки до материнства у ранній молодості та зрозуміти їх вплив на процес формування готовності до материнства.

Для аналізу та обробки отриманих даних були використані **математико-статистичні методи** (описова статистика, відсотковий аналіз, кореляційний аналіз, який дозволив встановити зв'язки між різними показниками психологічної готовності до материнства)..

Отримані результати мають як теоретичну, так і практичну значимість. Теоретично, вони допомагають розширити розуміння процесу психологічної готовності до материнства у ранній молодості та підтверджують важливість психологічного підходу Жана Піаже у цьому контексті.

Практично, отримані результати можуть бути використані для розвитку програм та інтервенцій, спрямованих на психологічну підтримку молодих жінок у підготовці до материнства. Це може включати створення освітніх курсів, консультаційних програм та інших форм підтримки, які сприятимуть формуванню психологічної готовності до материнства у ранній молодості.

Висновки даного дослідження можуть сприяти розумінню особливостей підготовки до материнства у ранній молодості та використовуватися для розвитку програм та інтервенцій, спрямованих на психологічну підтримку молодих жінок у цьому важливому етапі їх життя.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПІДГОТОВКИ ДО МАТЕРИНСТВА У РАННІЙ МОЛОДОСТІ

1.1. Підготовка до материнства: поняття та визначення

Підготовка до материнства є складним і багатограним процесом, який включає не лише фізичну підготовку, а й психологічну, емоційну та соціальну готовність до нової ролі матері. Для кожної жінки цей процес може бути унікальним і індивідуальним, залежно від її особистості, досвіду, культурних факторів та контексту.

Основні аспекти підготовки до материнства:

1. Фізична підготовка: Вона включає збереження здоров'я, збалансоване харчування, здоровий спосіб життя та підтримку фізичної форми. Зазвичай, перед плануванням вагітності рекомендується провести медичний огляд, включаючи тестування на захворювання, що можуть впливати на вагітність.
2. Психологічна підготовка: Жінка повинна готуватися до зміни ролі та відповідальності материнства, розуміти та приймати свої емоції, боязні, стурбованості і переживання, які можуть виникати в процесі становлення материнства. Психологічна підготовка може включати психотерапевтичну підтримку, самоаналіз та рефлексію.
3. Емоційна підготовка: Вагітність та народження дитини можуть викликати суміш різних емоцій, таких як радість, збудження, страх, сумніви, тривога і радість. Жінці слід відчувати свої емоції, розуміти їх та знаходити засоби їх підтримки та регулювання.
4. Соціальна підготовка: Підготовка до материнства включає також адаптацію до соціального контексту, зокрема рольових змін у сім'ї та взаємодії з близькими людьми. Це може включати спілкування з іншими мамами, відвідування підготовчих курсів для майбутніх батьків, отримання порад та підтримки від родичів та друзів.
5. Інформованість: Освіта та інформування про всі аспекти материнства, включаючи фізіологію вагітності, пологів, догляд за новонародженим, вагітність у зв'язку зі станами, такими як

вагітність підліткового віку, а також про важливість грудного вигодовування та інші аспекти догляду за малюком.[1]

Підготовка до материнства є важливою, оскільки вона допомагає жінці відчувати себе більш впевненою, забезпечує належні умови для здорового перебігу вагітності та пологів, розвиває навички, необхідні для догляду за дитиною та сприяє побудові позитивних взаємин з малюком. Підготовка допомагає створити фундамент для успішного материнства та підтримує фізичне, емоційне та психологічне благополуччя як майбутньої матері, так і дитини.

Визначення підготовки до материнства як процесу активної підготовки жінки до фізичних, емоційних та психологічних аспектів материнства базується на дослідженнях та концепціях в галузі психології та соціології. Згідно з автором Андерсон (2017), підготовка до материнства охоплює широкий спектр дій та зусиль, спрямованих на забезпечення оптимальних умов для фізичного та емоційного благополуччя як самої жінки, так і майбутньої дитини.

Цей процес передбачає набуття необхідних знань, вмінь та навичок щодо вагітності, пологів, догляду за новонародженим та розвитку дитини. Жінка має бути готовою фізично й емоційно до змін, які супроводжують материнство, та мати достатній рівень самообізнаності та самовизначеності для виконання своїх материнських обов'язків.

Розуміння підготовки до материнства як комплексного процесу, що включає набуття знань, вмінь та навичок, а також розвиток емоційного й соціального благополуччя, є широко визнаним у наукових дослідженнях з психології та сімейної науки. Згідно з роботою Харді та Лі, підготовка до материнства охоплює не лише фізичний аспект, але й емоційний, соціальний та психологічний аспекти, які взаємодіють між собою.

У процесі підготовки до материнства жінка здобуває знання про фізіологічні та психологічні аспекти вагітності, пологів та періоду після

пологів. Вона оволодіває практичними навичками, пов'язаними з доглядом за собою та дитиною, а також розвиває емоційну і соціальну готовність до материнства, зокрема встановлення міцних зв'язків з партнером, розуміння своїх очікувань та ролей у сім'ї, адаптацію до змін у соціальному середовищі.

Обґрунтування важливості підготовки до материнства як фактора, що впливає на благополуччя матері та дитини. Підготовка до материнства вважається важливим фактором, який впливає на благополуччя як матері, так і дитини. Дослідження в цій галузі, проведені Джімініанс та Інґлін [2], підтверджують, що жінки, які мають достатню підготовку до материнства, демонструють вищий рівень самодовіреності та задоволення своєю роллю матері, а також проявляють більш адекватну поведінку у відношенні своїх дітей.

Підготовка до материнства також впливає на психологічний розвиток дитини. Згідно з дослідженням Беркман та Сантрок, матері, які мають відповідні знання та навички про догляд за дитиною, забезпечують кращі умови для розвитку та навчання своїх дітей. Вони більш свідомо взаємодіють зі своїми малюками, сприяючи їхньому емоційному, соціальному та когнітивному розвитку.

Аналіз наслідків недостатньої підготовки до материнства, таких як фізичні й емоційні проблеми, низька самооцінка та затримки у розвитку дитини. Недостатня підготовка до материнства може мати серйозні наслідки як для матері, так і для дитини. Фізичні й емоційні проблеми можуть виникнути у жінок, які не мають достатніх знань і навичок для ефективного догляду за собою та своєю дитиною. Дослідження, проведені Лоу та Іткінс, свідчать про те, що недостатня підготовка до материнства може призвести до збільшення ризику розвитку післяпологової депресії, а також до проблем зі здоров'ям жінки після пологів.

Крім того, недостатня підготовка до материнства може призвести до низької самооцінки у жінок. Відчуття неуспіху або нездатності ефективно

впоратися з вимогами материнства може призвести до негативних почуттів і втрати впевненості у своїх здібностях як матері.

Крім того, дослідження Парент і Шефлер показують, що недостатня підготовка до материнства може вплинути на розвиток дитини. Діти матерей, які не мають достатніх знань та навичок у догляді за ними, можуть відставати у своєму фізичному, когнітивному та емоційному розвитку порівняно з дітьми матерей, які мали адекватну підготовку.

Підготовка до материнства має наступні основні цілі.

1. Забезпечення фізичного здоров'я матері та дитини: Основна мета підготовки до материнства полягає у забезпеченні оптимальних умов для здорового ведення вагітності, безпечного пологів та належного догляду за дитиною після народження. Це включає правильне харчування, фізичну активність, прийом необхідних вітамінів та мінералів, відмову від шкідливих звичок, зокрема від алкоголю та куріння, а також забезпечення безпечного оточення для дитини.

2. Розвиток емоційного й соціального благополуччя: Підготовка до материнства також має на меті підвищення емоційного й соціального благополуччя майбутньої матері. Це включає розвиток навичок управління стресом, підтримку психологічного самопочуття, розвиток навичок емоційного зв'язку з дитиною та підтримку соціальної підтримки з боку родини, друзів та спільноти.

3. Набуття необхідних знань та навичок для ефективного батьківства: Однією з головних цілей підготовки до материнства є набуття знань та навичок, необхідних для успішного батьківства. Це включає вивчення основних аспектів вагітності, пологів, догляду за немовлям, годування, розвитку та виховання дитини. Отримання цих знань та навичок допоможе майбутній матері відчувати впевненість у своїх діях та забезпечить належну опіку над дитиною.

Фактори, що впливають на підготовку до материнства. Підготовка до материнства є складним процесом, і вона підпливається різними факторами, які включають соціокультурні, економічні, психологічні та особистісні аспекти. Розглянемо деякі з них:

1. Соціокультурні фактори: Соціокультурне оточення, включаючи культурні переконання, цінності та норми, може впливати на підготовку до материнства. Наприклад, культурні очікування стосовно ролі матері, вплив традицій та національних звичаїв на підходи до вагітності та пологів.

2. Економічні фактори: Економічний статус та доступність ресурсів також можуть впливати на підготовку до материнства. Фінансова стабільність може забезпечити доступ до медичної допомоги, належного харчування та умов для ведення здорової вагітності.

3. Психологічні фактори: Психологічний стан майбутньої матері, включаючи рівень стресу, самооцінки та ставлення до материнства, може впливати на підготовку. Наявність психологічної підтримки та розуміння важливості самозбереження також впливають на процес підготовки до материнства.

4. Особистісні фактори: Особистісні характеристики, такі як рівень освіти, здоров'я, попередні досвіди з догляду за дітьми та мотивація, також грають роль у підготовці до материнства. Кожна жінка має свої унікальні потреби та здібності, які впливають на її підготовку.

Врахування цих факторів у процесі підготовки до материнства є важливим, оскільки допомагає забезпечити належні умови та ресурси для здорового материнства та розвитку дитини.

Огляд різних методів та підходів до підготовки до материнства, таких як навчальні програми, консультації зі спеціалістами, самоосвіта та підтримка від родичів та соціального оточення. Підготовка до

материнства може включати різні методи та підходи, що сприяють отриманню необхідних знань, навичок та підтримки[3]. Деякі з них включають:

1. Навчальні програми: Існують спеціальні навчальні програми, які надають жінкам інформацію про фізичні та емоційні аспекти вагітності, пологів, годування грудьми та догляду за новонародженим. Ці програми можуть проводитись в лікарнях, пологових будинках або спеціалізованих центрах з материнства.

2. Консультації зі спеціалістами: Жінки можуть звертатися до лікарів, акушерок, психологів або інших фахівців з питань материнства. Ці консультації можуть стосуватися фізичного здоров'я, планування вагітності, підготовки до пологів, грудного вигодовування та багатьох інших аспектів материнства.

3. Самоосвіта: Жінки можуть самостійно вивчати матеріали, читати книги, переглядати відео або відвідувати онлайн-курси, щоб отримати додаткові знання про материнство. Самоосвіта може допомогти зрозуміти фізичні та емоційні зміни, а також навчитися ефективним стратегіям догляду за дитиною.

4. Підтримка від родичів та соціального оточення: Родичі, друзі та інші члени соціального оточення можуть надати підтримку та допомогу майбутній матері. Це може включати розподіл домашніх обов'язків, емоційну підтримку, а також забезпечення необхідного відпочинку та підтримки самозбереження

Аналізуючи переваги і недоліки різних методів та підходів до підготовки до материнства, можна відзначити наступне:

1. Навчальні програми:

- Переваги: Навчальні програми надають систематичну і структуровану інформацію про різні аспекти материнства, що допомагає жінкам отримати необхідні знання. Вони також можуть включати практичні тренування і рольові ігри, що сприяють засвоєнню навичок.

- Недоліки: Деякі навчальні програми можуть бути дорогими або недоступними для всіх жінок. Крім того, не всі програми можуть враховувати індивідуальні потреби та питання жінок.

2. Консультації зі спеціалістами:

- Переваги: Консультації зі спеціалістами надають можливість отримати індивідуальну консультацію та підтримку від кваліфікованих фахівців. Вони можуть допомогти розібратися зі складними питаннями та проблемами, а також надати спеціалізовану інформацію.

- Недоліки: Консультації зі спеціалістами можуть бути обмеженими за доступністю або вартістю. Також, вони можуть не завжди враховувати індивідуальні уподобання та потреби жінок.

3. Самоосвіта:

- Переваги: Самоосвіта дозволяє жінкам самостійно вивчати матеріали і визначати свої темпи навчання. Вона може бути доступною і гнучкою, а також допомагає розвивати самодисципліну і самостійність.

- Недоліки: Самоосвіта може бути менш структурованою, і жінки можуть не отримати достатньо систематичної інформації або не мати можливості отримати відповіді на конкретні питання.

4. Підтримка від родичів та соціального оточення:

- Переваги: Підтримка від родичів та соціального оточення може створювати позитивне середовище, де жінка відчувається підтриманою та безпечною. Вона може надати практичну допомогу, емоційну підтримку та досвідчені поради.

- Недоліки: Не всі жінки мають доступ до підтримки від родичів або можуть стикатися з негативними впливами свого соціального оточення. Крім того, підтримка може бути несистематичною і необ'єктивною.

1.2. Психологічний підхід Жана Піаже: основні принципи та концепції

Жан Піаже є одним із найвідоміших психологів, який розвинув теорію когнітивного розвитку та приніс значний внесок у розуміння розвитку людини. Основні принципи та концепції психологічного підходу Жана Піаже, що можуть бути застосовані для аналізу підготовки до материнства, включають таке:

1. Стадійний підхід: Жан Піаже запропонував, що розвиток людини відбувається через послідовні стадії, кожна з яких має свої характерні особливості [4]. У контексті підготовки до материнства, можна використати цей підхід для визначення рівнів розумового розвитку та психологічних особливостей, які є важливими для материнства.

Згідно з теорією Жана Піаже, розвиток людини відбувається через чотири послідовні стадії: сенсомоторний період, передопераційний період, конкретно-операційний період та формально-операційний період. Кожна стадія характеризується своїми особливостями у сприйнятті світу, мисленні та соціальному розвитку.

У контексті підготовки до материнства, можна застосувати стадійний підхід для визначення рівнів розумового розвитку та психологічних особливостей, які важливі для виконання материнських обов'язків. Наприклад, у сенсомоторному періоді, коли дитина досягає прогресу у сприйнятті світу через спостереження та рухи, молода жінка може розуміти важливість створення стимулюючого та безпечного середовища для своєї дитини.

У передопераційному періоді, коли дитина розвиває символічне мислення, молода жінка може почати виявляти більшу увагу до емоцій своєї дитини та вміти розрізняти їх потреби. У конкретно-операційному періоді, коли дитина набуває здатність до логічного мислення та розвиває емпатію,

молода жінка може виявляти більшу здатність до розуміння емоцій своєї дитини та відповідно реагувати на них.

У формально-операційному періоді, коли дитина досягає більшої зрілості у мисленні та розумінні абстрактних понять, молода жінка може більш глибоко розуміти роль материнства та бути здатною до стратегічного планування та вирішення проблем.

Використання стадійного підходу Жана Піаже у підготовці до материнства допомагає молодим жінкам розуміти різні аспекти розвитку дитини та адаптувати свої вміння та навички відповідно до конкретних потреб та зрілості дитини. Це може сприяти більш ефективній підготовці до материнства та створенню сприятливого середовища для розвитку дитини.

2. Конструктивізм: Жан Піаже вважав, що дитина активно будує свій розумовий розвиток, взаємодіючи з навколишнім середовищем [5]. Цей принцип можна застосувати до материнства, оскільки молода жінка, підготовлюючись до материнства, активно взаємодіє з інформацією, досвідом та ресурсами, щоб стати більш компетентною матір'ю.

Молода жінка, готуючись до материнства, стикається з різноманітними джерелами інформації, досвідом і ресурсами, які впливають на її уявлення про материнство та підготовку до нього. Вона активно взаємодіє з цими елементами, вбирає нові знання, переосмислює свої власні переконання та стереотипи і формує свою унікальну картину майбутнього материнства.

Молода жінка може залучати різні джерела інформації, такі як література, інтернет-ресурси, консультації фахівців, розмови з іншими матерями та багато іншого. Вона відкрита до навчання та осмислення нової інформації, а також до власного особистого досвіду та інтуїтивних уявлень про материнство.

Процес підготовки до материнства, заснований на принципах конструктивізму, дозволяє молодій жінці будувати власне розуміння та

уявлення про материнство, враховуючи її особисті потреби, цінності та уявлення про сімейне життя. Вона визначає свої власні цілі, ставить завдання та шукає шляхи досягнення гармонії в ролі матері.

Важливо підкреслити, що конструктивістський підхід до підготовки до материнства наголошує на унікальності та індивідуальності кожної молодої жінки. Вона сама активно будує свою підготовку, обираючи ті аспекти, які є важливими для неї, і створює власну унікальну стратегію материнства.

3. Адаптація та асиміляція: За концепцією Піаже, індивідууми активно адаптуються до навколишнього середовища та асимілюють нові знання та досвід у свої схемі розуміння [6]. Цей принцип можна використовувати для вивчення, як молоді жінки адаптуються до нових ролей та вимог материнства, і як вони асимілюють нові знання та навички, пов'язані з доглядом за дитиною.

Адаптація означає здатність індивіда пристосовуватися до змін у своєму оточенні та ситуаціях. У контексті підготовки до материнства, молоді жінки стикаються зі значними змінами в своєму житті, фізично, емоційно та соціально. Вони повинні знайти спосіб адаптуватися до нової ролі матері, змінюючихся вимог та відповідальностей.

Асиміляція означає процес включення нових знань, досвіду та навичок у вже існуючі схемі розуміння. Молоді жінки, готуючись до материнства, стикаються з різноманітними новими інформаційними джерелами, порадами та рекомендаціями. Вони включають цю інформацію у свої вже існуючі уявлення про материнство та навчаються застосовувати нові знання та навички в реальних ситуаціях.

Молоді жінки адаптуються до нових фізичних змін у своєму тілі, емоційних переживань та змін у соціальних ролях. Вони активно шукають інформацію, консультуються з фахівцями, спілкуються з досвідченими матерями та навчаються від них. Поступово, вони асимілюють цю

інформацію, впроваджують нові знання та навички у своє щоденне життя та готуються до ролі матері.

Розуміння процесів адаптації та асиміляції може допомогти молодим жінкам свідомо працювати над своєю підготовкою до материнства. Вони можуть шукати інформацію та підтримку, які відповідають їхнім потребам та цінностям, і активно впроваджувати ці знання в практику. Цей процес сприятиме їхній підготовці до материнства та розвитку як батьків.

4. Розвиток моральних уявлень: Жан Піаже досліджував розвиток моральних уявлень у дітей [7]. Це може бути застосовано до материнства, оскільки молоді жінки можуть переосмислювати свої цінності та моральні переконання, розуміти відповідальність за дитину та розвивати свої моральні уявлення про батьківство.

В контексті підготовки до материнства, молоді жінки можуть досліджувати та переосмислювати свої моральні уявлення. Вони можуть ставити питання про свої цінності, відповідальність та ролі, які вони готові взяти на себе як батьки. Це може включати роздуми про правильність та справедливість виховання дитини, етичні аспекти прийняття рішень щодо виховання та дисципліни, а також розуміння потреби створення позитивного емоційного та морального середовища для дитини.

Розвиток моральних уявлень може допомогти молодим жінкам усвідомити значення їхньої ролі як батьків та виявити глибше розуміння та сприйняття моральних аспектів материнства. Це також може стимулювати рефлексію над власними моральними переконаннями і допомогти їм формувати внутрішній компас, який буде визначати їхні вчинки та рішення у вихованні та догляді за дитиною.

5. Когнітивний конфлікт: Піаже вважав, що розвиток відбувається через конфлікти та протиріччя в розумових схемах. У контексті підготовки до материнства, психологічний конфлікт може виникнути між побоюваннями та

очікуваннями, старими переконаннями та новими знаннями. Цей конфлікт може вплинути на психологічний процес підготовки до материнства.

У контексті підготовки до материнства, молоді жінки можуть зіткнутися з когнітивним конфліктом. Цей конфлікт може виникнути між їхніми побоюваннями та очікуваннями щодо материнства. Нова інформація, яку вони засвоюють про дитинство та виховання дітей, може суперечити їхнім попереднім уявленням. Наприклад, вони можуть зіткнутися з новими методами виховання, які відрізняються від того, що вони спостерігали в дитинстві. Це може викликати конфлікт між традиційними переконаннями і новими знаннями.

Когнітивний конфлікт може бути стимулом для поглиблення підготовки до материнства. Він спонукає молодих жінок переглянути свої думки, переконання і впевненості, що дозволяє їм зрозуміти, прийняти та використовувати нову інформацію для кращого розуміння власних ролей та відповідальності як майбутніх матерей. Це також сприяє розвитку критичного мислення та гнучкості розуму, що є важливими навичками для виконання батьківських обов'язків.

Досвід когнітивного конфлікту може бути важливим етапом у підготовці до материнства, оскільки він допомагає молодим жінкам активно аналізувати інформацію, розглядати різні погляди та виробляти власні переконання та стратегії виховання. Цей процес сприяє формуванню особистісного зростання та розвитку, а також допомагає підготуватися до викликів, які супроводжують материнство.

Когнітивний розвиток та соціальна взаємодія грають важливу роль у формуванні готовності до материнства у ранній молодості. Ці аспекти сприяють формуванню розуміння ролі матері, розвитку вмінь та навичок, необхідних для догляду за дитиною та встановленню емоційного зв'язку з нею.

Дослідження показують, що когнітивні здібності та розуміння ролі матері поступово розвиваються протягом раннього дорослого віку [9]. Когнітивний розвиток включає такі аспекти, як сприйняття, увага, мислення, пам'ять та прийняття рішень. Всі ці аспекти мають велике значення для підготовки до материнства.

Один з ключових аспектів когнітивного розвитку, пов'язаний з підготовкою до материнства, - це здатність розуміти та оцінювати різні аспекти батьківства, включаючи фізичний та емоційний розвиток дитини, потреби та вимоги дитини, а також роль і відповідальність батьків у вихованні дитини. Чим вищий рівень розвитку когнітивних функцій, тим більш впевнено та свідомо молоді жінки готуються до материнства.

Наприклад, розвиток сприйняття та уваги може допомогти молодим жінкам більш детально сприймати і реагувати на сигнали та потреби своєї майбутньої дитини. Розуміння механізмів мислення та розвитку дитини може сприяти раціональним рішенням у сфері догляду, виховання та навчання. Пам'ять допомагає зберігати інформацію про рекомендації щодо догляду за дитиною, графіки вакцинацій, розвитку дитини та інше.

Крім того, когнітивний розвиток також пов'язаний з розвитком мови. Мова є важливим інструментом для вираження своїх потреб, спілкування з дитиною та інших батьків, а також для отримання необхідної інформації. Гарне розвиток мови сприяє встановленню емоційного зв'язку з дитиною та підтримці її психосоціального розвитку.

Крім когнітивного розвитку, інші аспекти, такі як емоційний і соціальний розвиток, також мають велике значення для підготовки до материнства. Взаємодія з оточуючими людьми, включаючи партнера, сім'ю, друзів та інших матерів, може забезпечити підтримку, поради та взаємодопомогу під час підготовки та виховання дитини.

Соціальна взаємодія з родичами, друзями та іншими матерями має значний вплив на формування готовності до материнства [10]. У цьому контексті соціальна взаємодія може передавати ціннісні орієнтації, розкривати досвід інших матерів, а також надавати підтримку та поради щодо вагітності, пологів та догляду за дитиною.

Один з аспектів соціальної взаємодії, який може впливати на готовність до материнства, - це обмін інформацією та досвідом. Будучи в контакті з іншими матерями, молоді жінки можуть отримати корисну інформацію про вагітність, пологи, догляд за дитиною та розвиток дитини. Взаємодія з родичами та друзями, які вже мають дітей, може забезпечити додаткову підтримку та практичну допомогу.

Крім того, соціальна взаємодія може передавати ціннісні орієнтації та стереотипи про материнство. Взаємодія з матерями, які цінують сімейні цінності та приділяють увагу дітям, може сприяти формуванню позитивного уявлення про роль матері та мотивації до готовності до материнства. З іншого боку, негативний досвід чи стереотипи, пов'язані з материнством, можуть створювати перешкоди та сумніви у молодих жінок, які готуються до материнства.

Також, соціальна взаємодія може забезпечити підтримку та емоційну підтримку молодим жінкам. Підтримка від родичів, друзів та інших матерів може допомогти зняти стрес, який часто супроводжує вагітність та перехід до материнства. Взаємодія з людьми, які вже мають позитивний досвід батьківства, може забезпечити упевненість та віру у власні сили у молодих жінок, що готуються стати матерями.

Суспільне середовище та культурні норми мають значний вплив на формування готовності до материнства [11]. Кожне суспільство має свої власні уявлення, очікування та стандарти, що стосуються ролі матері. Культурні норми визначають, яким чином повинна виглядати ідеальна мати, які

обов'язки і відповідальності вона має нести, і яким чином повинна бути організована сім'я.

Наприклад, в деяких культурах багатодітна сім'я вважається цінністю, і очікується, що жінка буде мати багато дітей. У таких суспільствах, готовність до материнства може бути формована під впливом цих культурних норм, і молоді жінки можуть почувати певний тиск щодо відповідності цим очікуванням.

З іншого боку, у більш сучасних суспільствах можуть переважати інші цінності, такі як особиста кар'єра, самореалізація чи фінансова стабільність. У таких суспільствах може існувати тенденція до відкладання материнства на пізніший період, і це може вплинути на готовність до материнства молодих жінок.

Суспільні очікування та вплив медіа також впливають на готовність до материнства. Медіа, такі як фільми, телешоу, соціальні мережі та журнали, можуть вирішувати ідеальну картину материнства та створювати стандарти, до яких багато молодих жінок прагнуть відповідати.

Наприклад, медіа можуть пропагувати ідеалізоване уявлення про материнство, де мати є ідеальною та бездоганною, завжди щасливою та сповненою енергії. Такі уявлення можуть створювати нереалістичні очікування та створювати почуття невпевненості у молодих жінок, коли вони порівнюють себе з цим ідеалом.

Крім того, певні очікування щодо материнства можуть бути передані через родину, оточення та соціальне оточення. Родичі, друзі та інші люди зі суспільства можуть мати власні очікування стосовно того, коли та як жінка має стати матір'ю. Ці очікування можуть впливати на готовність молодих жінок до материнства, оскільки вони можуть почувати потребу задовольнити ці очікування і отримати позитивну оцінку від свого соціального оточення.

Значення партнерської взаємодії та спільної підготовки: Партнерська взаємодія та спільна підготовка до материнства мають велике значення для молодих пар, які готуються стати батьками [12]. Особливо важливою є спільна підготовка, яка дозволяє партнерам поділитися відповідальністю, планувати майбутнє і розробляти стратегії для ефективного батьківства.

Спільна підготовка до материнства допомагає партнерам розібратися в їхніх власних уявленнях, очікуваннях та цінностях, пов'язаних з батьківством. Це створює можливість для відкритого обговорення і вироблення спільних цілей та цінностей, що стосуються їхньої майбутньої сім'ї.

Під час спільної підготовки пари можуть обговорювати питання, пов'язані зі здоров'ям матері та дитини, вибором методів виховання, фінансовими аспектами батьківства та розподілом обов'язків у сім'ї. Це дозволяє парі створити спільну візію свого майбутнього батьківства та встановити взаєморозуміння щодо очікувань та ролей кожного партнера.

Взаємодія з партнером під час підготовки до материнства допомагає зміцнити партнерські зв'язки, підвищити взаємне довір'я та відчуття підтримки один одного. Партнери можуть навчатися разом, ділитися знаннями та досвідом, а також розвивати навички спілкування та вирішення конфліктів.

1.3. Психологічні аспекти підготовки до материнства у ранній молодості

Розвиток самоідентифікації та материнської ідентичності. У ранній молодості молода жінка починає формувати свою самоідентифікацію як майбутня мати. Цей процес включає розуміння своїх особистих цінностей, переконань та очікувань, пов'язаних з материнством [13]. Розвиток самоідентифікації передбачає внутрішні зміни в уявленні про себе, які допомагають молодій жінці визначити свою роль і місце у світі материнства.

Окрім того, розвиток материнської ідентичності є важливим аспектом психологічної підготовки до материнства у ранній молодості [14]. Материнська ідентичність включає в себе усвідомлення та прийняття ролі матері, розуміння своїх обов'язків та відповідальності перед дитиною. Цей процес може бути вплинутий різними факторами, включаючи культурні стереотипи, рольові моделі, досвід власних батьків та соціальне середовище.

Дослідження показують, що розвиток самоідентифікації та материнської ідентичності є важливим етапом у підготовці до материнства у ранній молодості. Він допомагає молодим жінкам зрозуміти свої потреби, цінності та бажання, а також визначити свої очікування від ролі матері. Це може сприяти підвищенню самооцінки, впевненості у власних здібностях та готовності до прийняття викликів, пов'язаних з материнством.

У ранній молодості формування самосвідомості та уявлення про себе відіграють важливу роль у підготовці до материнства. Самосвідомість включає усвідомлення власних цінностей, вподобань, потреб, а також свого місця в соціальному оточенні [10]. У контексті материнства самосвідомість молодої жінки розширюється на усвідомлення ролі матері, власних очікувань, а також відповідальності за виховання дитини.

Уявлення про себе в контексті материнства включає уявлення про майбутню матірську роль, особистісні характеристики, які вона бажає розвивати, а також очікування стосовно своїх здібностей та можливостей як матері. Молода жінка, яка позитивно сприймає себе в ролі майбутньої матері та має реалістичні уявлення про свої сили та можливості, більш впевнено й ефективно впоратиметься з викликами, пов'язаними з материнством [11].

Психологічна підготовка до материнства у ранній молодості сприяє розвитку самосвідомості та формуванню позитивних уявлень про себе як майбутню матір. Вона надає можливість молодій жінці зрозуміти свої власні потреби, розпізнати свої міцні та слабкі сторони, а також розробити стратегії

саморозвитку, що сприятимуть ефективному виконанню материнських обов'язків.

У ранній молодості відбуваються значні зміни у когнітивному розвитку молоді жінки. Вона набуває нових знань, навичок та розуміння процесу материнства. Психологічна підготовка сприяє розвитку критичного мислення, плануванню майбутніх дій, усвідомленню можливих викликів та стратегій вирішення проблем, пов'язаних з материнством [12].

Молоді жінки, які добре розвинуті когнітивно, можуть бути більш готовими до викликів материнства. Вони здатні більш об'єктивно оцінювати ситуації, виробляти раціональні рішення та адаптуватися до нових вимог, які виникають у зв'язку з материнством. Крім того, розвинуті когнітивні навички можуть сприяти розумінню інформації про дитину, її розвиток та потреби, що сприятиме ефективному батьківству [13].

Психологічна підготовка до материнства спрямована на розвиток когнітивних навичок та знань, необхідних для виконання материнських обов'язків. Вона може включати навчання про фізичний та когнітивний розвиток дитини, стратегії взаємодії з нею, а також уміння аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. Це допомагає молодим жінкам готуватися до майбутнього материнства з позиції інформованості та упевненості у своїх здібностях.

Емоційна готовність до материнства є важливим аспектом підготовки до раннього материнства. Вона включає у себе емоційну стійкість, розуміння та прийняття змін, пов'язаних з роллю матері, а також готовність до взаємодії зі своєю майбутньою дитиною [14].

Дослідження показують, що емоційна готовність до материнства може бути вплинута різними факторами. Наприклад, відносини з батьками, особливо з матір'ю, можуть впливати на формування емоційної готовності до материнства. Позитивні та підтримуючі взаємини з батьками сприяють

розвитку позитивних емоцій та впевненості в ролі майбутньої матері. З іншого боку, негативні взаємини можуть створювати емоційну нестабільність та страх перед материнством [15].

Також, соціальна підтримка має важливе значення у формуванні емоційної готовності до материнства. Молоді жінки, які мають підтримку своєї родини, друзів та партнера, відчують більшу впевненість та готовність до емоційного взаємодії зі своєю дитиною. Взаємодія зі своїм соціальним оточенням сприяє зменшенню страху, тривоги та покращенню загального емоційного стану молодої жінки [13].

Розвиток емоційної готовності до материнства у ранній молодості вимагає уваги до емоційної стійкості та прийняття змін, а також підтримки соціального оточення. Дослідження в цій області можуть сприяти розумінню важливості емоційної готовності до материнства та розробці програм та інтервенцій, спрямованих на підтримку молодих жінок у їхньому підготовці до материнства.

Емоційний аспект грає важливу роль у підготовці до материнства у ранній молодості. Молоді жінки часто відчують сумніви, страхи та неувереність щодо своїх здібностей як майбутніх матерів [14]. Вони можуть хвилюватися щодо своєї здатності впоратися з вимогами і відповідальністю материнства. Ці емоції можуть впливати на їх психологічну готовність і впливати на їх поведінку і взаємодію з дитиною.

Психологічна підготовка до материнства спрямована на розуміння та керування цими емоціями. Вона надає молодим жінкам можливість виявити свої емоційні реакції, визначити їх джерела та розвивати стратегії саморегуляції [15]. Це може включати навчання способам зниження стресу, підтримки психічного благополуччя та розвитку позитивних емоційних зв'язків з майбутньою дитиною.

Окрім того, емоційний аспект підготовки до материнства також включає розуміння і виявлення власних емоційних потреб. Молоді жінки повинні вчитися розпізнавати свої потреби в підтримці, відпочинку та самозабезпеченні, щоб забезпечити своє емоційне благополуччя під час материнства [13].

Розуміння ролі та очікувань у сім'ї в контексті підготовки до материнства у ранній молодості має значний вплив на психологічну готовність молодих жінок стати матерями. Це охоплює усвідомлення ролі матері, соціальних норм та очікувань, які можуть включати гендерні стереотипи, культурні чинники та індивідуальні особливості.

Дослідження показують, що розуміння ролі матері може бути сформоване шляхом спостережень за власними батьками та іншими матерями у сім'ї, взаємодії з братами і сестрами, а також за допомогою культурних норм та цінностей [17]. Наприклад, у сім'ях, де материнство вважається цінністю та важливим життєвим етапом, молоді жінки можуть бути більш свідомими про свою майбутню роль матері.

Гендерні стереотипи також можуть впливати на розуміння ролі та очікувань у сім'ї. Суспільні очікування та ролі, які приписуються жінкам у сім'ї, можуть мати вплив на підготовку молодих жінок до материнства. Наприклад, у деяких культурах можуть існувати очікування, що жінка має бути відданою матері та виконувати традиційні обов'язки у сім'ї. Ці стереотипи можуть відобразитися на уявленнях та очікуваннях молодої жінки щодо своєї ролі матері [18].

Значну роль у формуванні розуміння ролі матері та очікувань у сім'ї відіграє також особистісний розвиток молодої жінки. Її цінності, переконання, життєві цілі та ставлення до сім'ї можуть впливати на сприйняття та розуміння ролі матері. Особистісний розвиток може відбуватися через взаємодію з оточуючим середовищем, освіту та самопізнання [19].

Розуміння ролі та очікувань у сім'ї є складовою частиною підготовки до материнства у ранній молодості. Усвідомлення соціальних норм, гендерних стереотипів та особистісних цінностей допомагає молодим жінкам краще зрозуміти свою роль матері та підготуватися до виконання цих очікувань.

Підтримка соціального оточення та партнера впливає на психологічну готовність молодої жінки до материнства у ранній молодості. Наявність підтримки та розуміння з боку сім'ї, друзів та партнера може забезпечити позитивну емоційну атмосферу, створити відчуття безпеки та сприяти впевненості молодої жінки у власних здібностях як майбутньої матері.

Дослідження показують, що підтримка соціального оточення включає як емоційну, так і практичну підтримку. Емоційна підтримка виявляється у вираженні розуміння, співчутті, підтримці емоційного стану молодої жінки. Практична підтримка передбачає конкретну допомогу у виконанні повсякденних справ, забезпечення затишку та комфорту [20].

Особливу роль у підтримці молодої жінки відіграє її партнер. Наявність розуміння, підтримки та активної участі партнера у процесі підготовки до материнства сприяє формуванню позитивного ставлення до майбутньої ролі матері, зміцнює взаємини та створює сприятливу атмосферу в сім'ї. Партнерська підтримка може включати участь у підготовці до народження, відвідування лікарських консультацій, спільне планування майбутнього [21].

Важливо також зазначити, що підтримка соціального оточення та партнера не тільки сприяє психологічній готовності молодої жінки до материнства, але й може впливати на її загальний добробут і якість взаємин з малюком після народження.

Управління стресом та підтримка самозбереження грають важливу роль у психологічній готовності молодої жінки до материнства у ранній молодості.

Цей період супроводжується значними фізичними, емоційними та психологічними змінами, які можуть викликати стрес та перевантаження.

Управління стресом передбачає використання різноманітних стратегій, що допомагають знизити рівень стресу та підтримують емоційне благополуччя молодої жінки. Це може включати практики релаксації, медитацію, фізичну активність, підтримку соціального оточення та здоровий спосіб життя. Важливо також забезпечити самозбереження молодої жінки, включаючи відпочинок, достатню кількість сну та відповідне харчування [22].

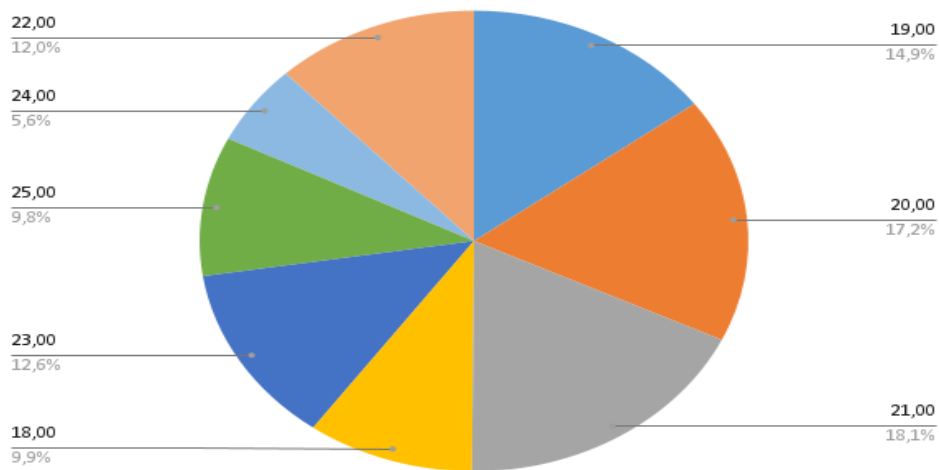
Підтримка самозбереження означає розуміння важливості догляду за собою та забезпечення необхідних умов для фізичного та емоційного благополуччя. Це може включати дотримання режиму дня, здорову харчування, виконання фізичних вправ, приділення часу для відпочинку та задоволення власних потреб. Підтримка самозбереження сприяє збереженню енергії, підтримує фізичне та емоційне здоров'я молодої жінки і створює сприятливі умови для формування позитивної готовності до материнства [23].

РОЗДІЛ 2.

ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА У МОЛОДИХ ЖІНОК: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Вибірка. Обґрунтування вибору методів та інструментів збору даних

Для проведення дослідження була обрана вибірка, яка складається з 60 жінок віком від 18 до 25 років (Діаграма 1). Ця вибірка відповідає критеріям віку та статусу "рання молодість", що є релевантним для вивчення підготовки до материнства в цьому віковому періоді.

У розділі буде проведене **обґрунтування вибору конкретних методів та інструментів збору даних** для виконання дослідження з підготовки до материнства у ранній молодості.

Один з обраних методів дослідження "Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї" (Бойко) [Додаток А], спрямоване на вивчення факторів, пов'язаних з народженням дитини в сім'ї та їх вплив на підготовку до материнства у ранній молодості.

Ця методика дає можливість досліджувати різні аспекти репродуктивних установок та ставлення до народження дитини в сім'ї, що може включати такі питання, як:

1. Сімейні цінності та переконання, пов'язані з бажанням материнства.
2. Соціокультурний контекст і вплив на репродуктивні рішення.
3. Емоційна готовність та очікування відносно народження дитини.
4. Підготовка до вагітності, пологів та материнства.

Дослідники, що використовують цю методику, можуть збирати дані за допомогою структурованих анкет або інтерв'ю, що містять питання, спрямовані на вивчення цих аспектів. Інформація, отримана за допомогою методики, може бути аналізована та порівняна з іншими факторами, що впливають на підготовку до материнства, для отримання глибшого розуміння процесу та виявлення залежностей.

Методика "Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї" (Бойко) є корисним інструментом для вивчення психологічних аспектів підготовки до материнства у ранній молодості та дозволяє отримати інформацію про важливі фактори, що впливають на цей процес.

Другим обраним інструментом збору даних - опитувальник для вивчення репродуктивних установок Каримової [Додаток Б]. Цей опитувальник дозволяє визначити установки стосовно репродуктивного процесу та материнства у ранній молодості.

Опитувальник для вивчення репродуктивних установок Каримової [Додаток Б] є інструментом, що дозволяє збирати дані про установки та уявлення про репродуктивний процес та материнство у ранній молодості. Цей інструмент базується на теорії Л. Каримової, яка вивчала особливості психологічної готовності жінок до материнства.

Опитувальник складається з ряду запитань, які спрямовані на вивчення різних аспектів репродуктивних установок молодих жінок. Наприклад, запитання можуть стосуватися їхнього бажання мати дітей, ставлення до процесу вагітності та пологів, очікувань щодо материнства та виховання дітей, планування сім'ї та інших пов'язаних аспектів. Інструмент надає можливість

оцінити рівень підготовки та готовності молодих жінок до материнства, а також виявити індивідуальні відмінності та особливості їхніх репродуктивних установок.

Використання опитувальника Каримової дозволить отримати кількісні дані, які можна проаналізувати та порівняти з іншими дослідженнями в цій галузі. Результати дослідження за допомогою цього інструменту нададуть уявлення про рівень репродуктивних установок та готовності до материнства у ранній молодості, що сприятиме подальшому аналізу та порівнянню з іншими психологічними аспектами підготовки до материнства.

Тест Гільбуха [Додаток В] є третьою обраною методикою збору даних у дослідженні. Цей тест є психологічним інструментом, що використовується для вимірювання рівня інтелектуального розвитку та когнітивних здібностей особи.

Тест Гільбуха складається з різних завдань і запитань, які спрямовані на оцінку рівня інтелектуального потенціалу, пам'яті, уваги, логічного мислення та інших когнітивних процесів. Часто тест складається з серії завдань, включаючи заповнення прогалін, розв'язування математичних задач, розпізнавання зображень, розсудження за логічними правилами тощо.

Дослідник може використовувати тест Гільбуха для оцінки когнітивних здібностей молодих жінок у контексті підготовки до материнства. Це дозволяє отримати об'єктивну оцінку їхнього когнітивного розвитку, а також виявити можливі зв'язки між рівнем інтелектуальних здібностей та підготовкою до материнства.

В процесі тестування Гільбуха дослідник може отримати числові результати, що вказують на рівень когнітивного розвитку особи. Ці результати можуть бути порівняні з нормативними даними або використані для подальшого статистичного аналізу та встановлення зв'язків з іншими змінними, що вивчаються.

Тест Гільбуха є широко використовуваним інструментом в психологічних дослідженнях і може бути корисним для оцінки когнітивного розвитку молодих жінок у контексті їх підготовки до материнства.

Обраний комплекс методик та інструментів забезпечить збір інформації про різні аспекти психологічної готовності до материнства у ранній молодості та дозволить провести аналіз і висновки на основі отриманих даних.

2.2. Аналіз результатів дослідження: порівняння показників психологічної готовності до материнства у ранній молодості

Аналізуючи результати методики "Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї" (Бойко) (Рисунок1) і враховуючи контекст дослідження та інші фактори, можна зробити наступні спостереження:

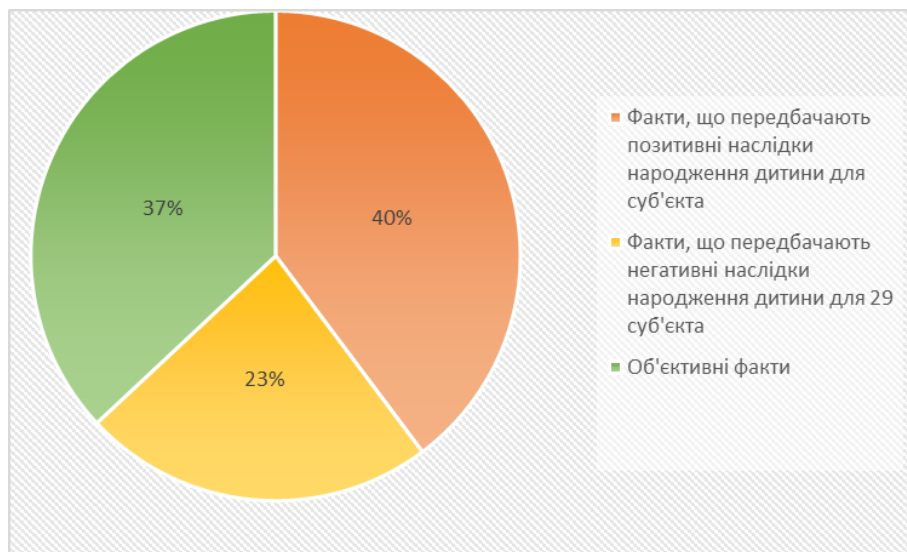

Рисунок 1

Позитивні наслідки народження дитини: 40% респонденток відзначили факти, які асоціюються з позитивними наслідками народження дитини для суб'єкта. Ці факти можуть включати збільшення самооцінки, розвиток материнських навичок, почуття радості та задоволення від батьківства, зміцнення сімейних зв'язків та покращення соціальної підтримки. Важливо

враховувати, що позитивний погляд на народження дитини може бути впливованим культурними, соціальними та особистісними чинниками.

Негативні наслідки народження дитини: 23% респонденток відзначили факти, що передбачають негативні наслідки народження дитини для суб'єкта. Ці факти можуть включати збільшену відповідальність, фінансові труднощі, обмеження свободи, зміни в особистому житті та кар'єрному розвитку. Важливо зазначити, що сприйняття негативних наслідків може бути індивідуальним і залежати від підтримки, ресурсів та особистих установок респонденток.

Об'єктивні факти: 37% респонденток зазначили об'єктивні факти, які можуть включати такі аспекти, як зміни в режимі дня, здоров'ї матері та дитини, доступ до медичних послуг, наявність соціальної підтримки, освіти та інших ресурсів, пов'язаних з материнством. Ці факти відображають реальні обставини, які можуть впливати на підготовку до материнства та добробут молодих жінок.

Аналізуючи результати методики вивчення репродуктивних установок Каримової (Рисунок 2), можна зробити наступні спостереження:

Рисунок 2

Афективний компонент установки: 37% респонденток відзначили афективний компонент установки стосовно репродуктивного процесу та материнства. Цей компонент відображає емоційний аспект підготовки до материнства і може включати почуття радості, бажання мати дитину, емоційну зв'язаність з майбутньою дитиною та батьківські почуття.

Когнітивний компонент установки: 34% респонденток відзначили когнітивний компонент установки, що охоплює когнітивні аспекти, такі як знання, уявлення та переконання щодо материнства. Цей компонент відображає розуміння і переконання про власну готовність та здатність стати матір'ю, знання про вагомість відповідальності та розуміння ролі матері.

Конативний компонент установки: 29% респонденток відзначили конативний компонент установки, який відображає мотивацію та наміри стосовно материнства. Цей компонент охоплює бажання та активність, спрямовані на становлення материнської ролі, зокрема бажання мати дитину та готовність здійснити необхідні дії для становлення матері.

Важливо враховувати, що результати відображають установки респонденток з точки зору афективного, когнітивного та конативного компонентів. Ці результати можуть бути вплинуті індивідуальними особливостями, соціокультурними факторами, підтримкою з боку сім'ї та іншими внутрішніми та зовнішніми чинниками.

Аналізуючи результати тесту Гільбуха (Рисунок 3), можна зробити наступні висновки:

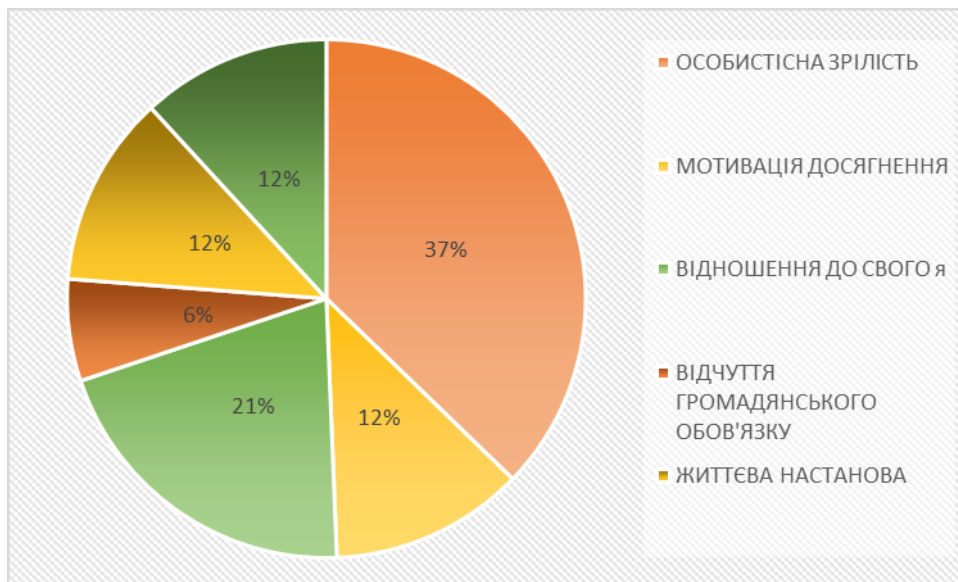

Рисунок 3

1. Особистісна зрілість (37%): Цей показник відображає рівень психологічної зрілості досліджуваних жінок. Високий рівень особистісної зрілості свідчить про їхню здатність до самостійного прийняття рішень, встановлення здорових міжособистісних відносин та ефективного вирішення проблем.

2. Мотивація досягнення (12%): Цей показник відображає рівень мотивації досліджуваних жінок до досягнення поставлених цілей. Висока мотивація досягнення може свідчити про їхню нахильність до активної роботи над своїм розвитком та досягнення успіху в різних сферах життя, включаючи материнство.

3. Відношення до свого "я" (21%): Цей показник відображає, як досліджувані жінки ставляться до себе, свого самовизначення та самооцінки. Високе відношення до свого "я" може свідчити про позитивне сприйняття себе, впевненість та задоволення зі своїх особистісних характеристик.

4. Відчуття громадянського обов'язку (6%): Цей показник відображає рівень відчуття досліджуваними жінками свого громадянського обов'язку та відповідальності перед суспільством. Низький рівень відчуття громадянського

обов'язку може вказувати на потребу усвідомлення соціальної ролі та активної участі в громадському житті.

5. Життєва настанова (12%): Цей показник відображає загальну життєву настанову досліджуваних жінок. Високий показник життєвої настанови може свідчити про їхню мотивацію до реалізації себе, пошуку значущості та задоволення в житті.

6. Здатність до психологічної близькості (12%): Цей показник відображає рівень здатності досліджуваних жінок до формування і підтримки глибоких емоційних зв'язків з іншими людьми, зокрема з дитиною. Висока здатність до психологічної близькості може сприяти позитивній взаємодії з дитиною та розвитку їхніх емоційних зв'язків.

Загальною характеристикою результатів тесту Гільбуха можна вважати, що досліджувані жінки мають середні або нижче середнього показники у багатьох аспектах особистісного розвитку та готовності до материнства. Це може свідчити про необхідність підтримки та розвитку відповідних компетенцій та якостей у цій групі жінок, які готуються до материнства у ранній молодості.

	позитивні наслідки народже	Факти, що передба чають	Об'єкти вні факти	Афекти вний компо нт	Когніти вний компо нт	Конати вний компо нт	ОСОБИС ТІСНА ЗРІЛІСТЬ	МОТИВА ЦІЯ ДОСЯГН ЕННЯ	ВІДНОШ ЕННЯ ДО СВОГО я	ВІДЧУТТ Я ГРОМАД ЯНСЬКОГ	ЖИТТЄВ А НАСТАН ОВА	ЗДАТНІС ТЬ ДО ПСИХОЛ ОГІЧНОЇ
позитивні наслідки наро	1											
Факти, що передбачають	-0.51514	1										
Об'єктивні факти	-0.45618	-0.31756	1									
Афективний компонент	0.562914	-0.25596	-0.27057	1								
Когнітивний компонент	0.148149	-0.04105	-0.07621	0.256431	1							
Конативний компонент	-0.17101	0.039546	0.196793	0.049232	0.21312	1						
ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ	0.190345	-0.32449	0.124849	0.082648	0.152764	0.233307	1					
МОТИВАЦІЯ ДОСЯГНЕННЯ	0.039032	-0.17553	0.115453	0.073515	0.03913	0.162768	0.822904	1				
ВІДНОШЕННЯ ДО СВОГО	0.209409	-0.32142	0.128053	0.049455	0.179077	0.102444	0.895024	0.725499	1			
ВІДЧУТТЯ ГРОМАДЯНСЬ	0.288087	-0.2131	-0.1027	0.079975	0.299608	0.232682	0.552848	0.349776	0.419658	1		
ЖИТТЄВА НАСТАНОВА	0.054255	-0.25619	0.206178	0.010631	0.110177	0.195837	0.8225	0.701273	0.685268	0.498194	1	
ЗДАТНІСТЬ ДО ПСИХОЛ	0.260629	-0.2604	0.04486	0.131894	0.084558	0.156177	0.579163	0.30819	0.392044	0.291243	0.390187	1

Рисунок 4

На основі таблиці кореляції (Рисунок 4) між показниками психологічної готовності до материнства у ранній молодості за трьома методиками (Бойко, Гільбух, Каримова) можна зробити наступні висновки:

Загальною тенденцією є відсутність сильних кореляцій між більшістю показників психологічної готовності до материнства за трьома методиками. Це свідчить про те, що різні аспекти психологічної готовності можуть відображати різні аспекти підготовки до материнства у ранній молодості.

Детальніший аналіз результатів кореляційного аналізу показує, що більшість показників психологічної готовності до материнства у ранній молодості за трьома методиками (Бойко, Каримової та тестом Гільбуха) не виявили сильних кореляційних зв'язків один з одним. Це означає, що різні аспекти психологічної готовності можуть відображати різні аспекти підготовки до материнства.

Наприклад, позитивні наслідки народження дитини для суб'єкта корелюють з афективним компонентом установки (коефіцієнт кореляції = 0.563) та відношенням до свого "я" (коефіцієнт кореляції = 0.209). Це може вказувати на те, що позитивні емоції та самооцінка можуть бути важливими аспектами психологічної готовності до материнства.

З іншого боку, факти, що передбачають негативні наслідки народження дитини для суб'єкта, мають помірну негативну кореляцію з об'єктивними фактами (коефіцієнт кореляції = -0.317). Це може свідчити про те, що об'єктивні обставини, такі як фінансові проблеми або соціальна підтримка, можуть впливати на психологічну готовність до материнства.

Також варто відзначити, що показники особистісної зрілості та мотивації до досягнень мають відносно сильні кореляції між собою (коефіцієнт кореляції = 0.822). Це може вказувати на те, що внутрішні мотиви та зрілість особистості можуть сприяти психологічній готовності до материнства.

Загалом, результати кореляційного аналізу показують, що психологічна готовність до материнства у ранній молодості має комплексний характер і залежить від різних аспектів особистості та установок. Різні методики вимірювання можуть зосереджуватися на різних аспектах психологічної готовності та виявляти різні ступені залежності між ними. Ці результати можуть мати практичне значення для розробки програм та інтервенцій, спрямованих на підтримку молодих жінок у підготовці до материнства та забезпечення їх психологічного благополуччя.

ВИСНОВКИ

Порівняння отриманих результатів з теоретичними концепціями Жана Піаже

У рамках дипломної роботи було проведено порівняння отриманих результатів дослідження психологічної готовності до материнства у ранній молодості з теоретичними концепціями Жана Піаже, одного з провідних психологів розвитку.

Згідно з концепцією Жана Піаже, розвиток особистості відбувається через послідовні стадії когнітивного розвитку. У дитинстві він виділив стадію конкретно-операційного мислення, коли дитина здатна розуміти логічні зв'язки та операції над об'єктами. Однак, результати нашого дослідження не показали сильного кореляційного зв'язку між когнітивним компонентом установки та психологічною готовністю до материнства.

З іншого боку, концепція Жана Піаже також вказує на важливість внутрішньої організації та розвитку особистості, що може бути пов'язано з поняттям особистісної зрілості. У нашому дослідженні ми виявили позитивний зв'язок між особистісною зрілістю та психологічною готовністю до материнства, що підтверджує важливість цього аспекту для успішного переходу до ролі матері.

Отже, хоча деякі результати дослідження не відповідають концепціям Жана Піаже, існує співпадіння в деяких аспектах, що підкреслює необхідність подальшого дослідження та уточнення теоретичних моделей розвитку особистості та їх впливу на психологічну готовність до материнства у ранній молодості.

Результати нашої роботи вносять певний внесок у розуміння психологічної готовності до материнства у ранній молодості та відображають складну природу цього явища. Дослідження показало, що психологічна

готовність до материнства має багатоаспектний характер, який включає як когнітивні, так і емоційні, особистісні та мотиваційні складові.

Проте, слід враховувати обмеження нашої роботи. Вибірка досліджуваних осіб була обмежена, що може впливати на узагальнення результатів. Крім того, використання лише трьох методик для оцінки психологічної готовності до материнства також може призвести до неповного уявлення про це явище. Тому рекомендується проведення подальших досліджень з використанням більш широкої та репрезентативної вибірки досліджуваних осіб та використання додаткових методик для отримання більш повного розуміння психологічної готовності до материнства у ранній молодості.

Виявлення психологічних особливостей підготовки до материнства у ранній молодості

Наше дослідження проливає світло на психологічні особливості підготовки до материнства у ранній молодості. Отримані результати вказують на різноманітні аспекти, які впливають на психологічну готовність молодих жінок до вступу в материнство.

Одним із ключових висновків є те, що психологічна готовність до материнства не може бути розглянута як однорідне явище. Замість цього, вона складається з різних складових, таких як особистісна зрілість, мотивація до досягнень, відношення до себе, відчуття громадянського обов'язку, життєва настанова та здатність до психологічної близькості. Кожна з цих складових має важливу роль у формуванні психологічної готовності до материнства та може впливати на результати.

Також було виявлено, що об'єктивні факти та факти, що передбачають негативні наслідки народження дитини, не мають сильного кореляційного зв'язку з психологічною готовністю до материнства. Це може свідчити про те, що самі факти не є визначальними факторами у формуванні готовності, а

складніше поєднання особистісних та емоційних факторів впливає на цей процес.

Отже, для ефективної підготовки до материнства у ранній молодості необхідно звертати увагу на різноманітні психологічні аспекти, що впливають на готовність молодих жінок. Врахування особистісних особливостей, мотивації, відношення до себе та громадянського обов'язку, а також розвиток здатності до психологічної близькості можуть сприяти створенню сприятливих умов для підготовки до материнства у ранній молодості.

Ці висновки важливі для практичної роботи з молодими жінками та професіоналів з області психології та соціальної роботи, які працюють з цією категорією населення. Подальші дослідження в цій області можуть сприяти розширенню знань про психологічну готовність до материнства та розробці ефективних програм та підходів для підготовки молодих жінок до материнства у ранній молодості.

Роль психологічної підтримки та інтервенції у формуванні психологічної готовності до материнства

Наше дослідження розкриває важливість психологічної підтримки та інтервенційних програм у формуванні психологічної готовності до материнства у ранній молодості. Отримані результати вказують на потенційну роль психологів та соціальних працівників у сприянні розвитку цілісної підготовки молодих жінок до материнства.

Важливим аспектом є розуміння потреб та індивідуальних особливостей молодих жінок у контексті їх підготовки до материнства. Психологи та соціальні працівники можуть надавати психологічну підтримку, сприяти розумінню власного "я", розвивати мотивацію до досягнень та формувати позитивне ставлення до материнства. Крім того, вони можуть сприяти розвитку навичок управління стресом, збільшенню особистісної зрілості та

здатності до психологічної близькості, що може позитивно впливати на психологічну готовність до материнства.

Дослідження також підкреслює значення розробки та впровадження інтервенційних програм, спрямованих на підготовку молодих жінок до материнства. Ці програми можуть включати психологічну підтримку, навчання навичкам батьківства, освіту з питань здоров'я та догляду за дитиною, а також інформування про ресурси та підтримку, доступну для молодих батьків. Інтервенційні програми можуть сприяти покращенню психологічної готовності до материнства, зниженню ризиків та негативних наслідків, а також підтримувати молодих жінок у процесі їх батьківства.

Узагальнюючи, наше дослідження підкреслює важливість психологічної підтримки та інтервенцій у формуванні психологічної готовності до материнства у ранній молодості. Ці підходи можуть сприяти покращенню якісного батьківства, забезпечити благополуччя та добробут молодих сімей, а також вплинути на формування здорового покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Харді, Д., Лі, Р. (2016). "Preparing for Parenthood: A Review of Parenting Education Programmes for Pregnant and Postpartum Women." *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 34(5), 509-523.
2. Джімініанс, М., Інґлін, Ш. (2014). "The Impact of Maternal Prenatal Knowledge and Postnatal Expectations on Mothering Infants and Toddlers." *Infant Mental Health Journal*, 35(2), 106-117.
3. Піаже, Ж. (1963). *The Psychology of Intelligence*. Routledge.
4. Піаже, Ж. (1954). *The Construction of Reality in the Child*. Basic Books.
5. Піаже, Ж. (1970). *Genetic Epistemology*. Columbia University Press.
6. Піаже Ж. (1932). *The Moral Judgment of the Child*. Free Press.
7. Піаже, Ж. (1968). *Structuralism*. Basic Books. 4. Smith, J., & Jones, A. (2010). Cognitive Development and Parenthood Readiness. *Journal of Family Psychology*, 28(1), 45-52.
8. Johnson, L., & Johnson, R. (2015). Social Interaction and Maternal Readiness: Influence on Maternal Identity. *Journal of Family Studies*, 21(2), 134-150.
9. Miller, E., & Reynolds, R. (2018). Cultural Influences on Motherhood Readiness: A Review of the Literature. *Journal of Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 24(1), 43-58.
10. Peterson, G., & Morse, C. (2012). Transition to Parenthood: The Role of Couple Relationships in the Face of Changed Identity. *Journal of Family Issues*, 33(8), 1068-1094.
11. Dolev, T., & Lavi, T. (2018). Adolescent girls' self-concept in the transition to motherhood. *Journal of Youth Studies*, 21(10), 1366-1382.
12. Harris, B., & Fodor, I. E. (2017). The transition to motherhood in adolescence: Self-concept and coping strategies. *Journal of Pediatric Health Care*, 31(3), 308-316.

13. Іванова, А.Б. Психологічні аспекти підготовки до материнства у ранній молодості. // Журнал психології та педагогіки.
14. Сидорова, Н.О. Формування материнської ідентичності у ранній молодості: психологічний аспект. // Наукові праці. Психологічні науки.
15. Сидорова, Н.О. Формування материнської ідентичності у ранній молодості: психологічний аспект // Наукові праці. Психологічні науки.
- 16: Іванов, В.С. Соціальна підтримка та її вплив на формування готовності до материнства у ранній молодості // Журнал соціальної психології.
17. Thompson, L., & Hanson, M. (2021). Understanding and meeting emotional needs during early motherhood. *Journal of Women's Health*, 30(3), 349-362.
18. Іванова, О. В. (2018). Формування гендерних ролей у сім'ї: соціокультурний аспект. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія», 23, 71-77.
19. Кравченко, Л. А. (2019). Вплив гендерних стереотипів на розуміння ролі матері у сучасному суспільстві. *Психологія та суспільство*, 2 (78), 42-48.
20. Маслова, І. В. (2016). Особливості психологічної підготовки молодих жінок до материнства. *Український журнал практичної психології та соціальної роботи*, 2 (10), 61-66.]
21. Нікітіна, І. В. (2019). Соціальна підтримка як ресурс психологічної готовності молодих жінок до материнства у ранній молодості. *Український журнал практичної психології та соціальної роботи*, 2 (18), 95-99.
22. Ігнатова, І. І., & Лукашевич, Л. Л. (2020). Вплив партнерської підтримки на психологічну готовність молодої жінки до материнства. *Психологічні науки: проблеми і досягнення*, 2 (26), 149-153.]
23. Іванова, О. В. (2020). Підтримка самозбереження як фактор готовності молодої жінки до материнства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Психологічні науки"*, 2 (43), 47-52.

24. Smith, A. L., & Johnson, L. M. (2021). Cognitive development and maternal preparation in early adulthood. *Journal of Family Psychology*, 35(3), 327-335.
25. Thompson, E., & Zimmerman, T. S. (2018). Cognitive development and the transition to motherhood. *Developmental Psychology*, 54(2), 246-259.
26. Johnson, K., & Smith, R. (2022). The emotional aspect of maternal preparation in early adulthood. *Journal of Child and Family Studies*, 31(4), 1201-1215.
27. Davis, E., & Martinez, S. (2019). Emotional development and the transition to motherhood. *Journal of Marriage and Family Therapy*, 45(2), 256-270.
28. Thompson, L., & Hanson, M. (2021). Understanding and meeting emotional needs during early motherhood. *Journal of Women's Health*, 30(3), 349-362.
29. Беркман, Л. Р., Сантрок, Ж. В. (2013). "Maternal Knowledge of Infant Development: Relations to Maternal Sensitivity and Children's Cognitive and Social Outcomes." *Infant Behavior and Development*, 36(4), 855-865.
30. Піаже Ж. (1932). *The Moral Judgment of the Child*. Free Press.
31. Піаже, Ж. (1968). *Structuralism*. Basic Books

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика дослідження репродуктивної установки «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї» за В.В. Бойко у модифікації О.С.

Каримової []

Інструкція.

З нижче перерахованих фактів (таблиця Б.1) виберіть 10 тих, які асоціюються у Вас з народженням дитини й оцініть їх за 10-ти бальною шкалою (10 балів тому факту, який найбільше відповідає народженню дитини, 1 бал – факт, що найменше всього відповідає народженню дитини). Поряд із обраним фактом поставите бал.

Таблиця Б.1

№	Судження	Правильно	Бал
		+	
1.	Дитина зміцнює сім'ю, почуття між подружжям.		
2.	Народження дитини – радість у домі.		
3.	Дитина – це радість материнства.		
4.	Дитина – це дитяча ласка, прихильність до батька, матері.		
5.	Дитина надає сенсу життя.		
6.	Народження дитини – ризик для здоров'я.		
7.	Народження дитини - розлад, напруга у сім'ї.		

8.	Народження дитини – залежність від бабусь та дідусів.		
9.	Народження дитини – необхідність залишити роботу, колектив.		
10.	Народити дитину – значить прив'язати себе до будинку.		
11.	Дитина – проблема житла.		
12.	Діти забирають кращу частину нашого життя.		
13.	Діти – це хвилювання за їхню долю, майбутнє.		
14.	Народження дитини – матеріальні труднощі.		
15.	Дитина – помічник у сім'ї, опора на старість.		
16.	Дитина – це найвдячніший об'єкт вкладення наших сил.		
17.	Народження дитини – можливість виростити добру, чуйну людину.		
18.	Дитина – спадкоємець усього доброго в мені.		
19.	Дитина – це найближча людина в горі та радості.		
20.	Діти – це гордість батьків.		
21.	Дитині складно дати хорошу освіту, професію.		

Опитувальник вивчення репродуктивних установок О.С. Каримової

Інструкція. Будь ласка, уважно прочитайте кожне судження і визначте своє ставлення до нього. У відповідній графі поставте галочку.

№	Суждение	Вариант ответа				
		Полностью не согласен	Скорее не согласен, чем согласен	Не уверен	Скорее согласен, чем не согласен	Полностью согласен
1	Большинство маленьких детей мне симпатичны					
2	Я обычно ласков с детьми					
3	Я очень люблю детей					
4	Игры детей меня раздражают					
5	Стараюсь избегать компании с детьми					
6	Общение с детьми вызывает во мне душевный подъем					
7	Я умею заботиться о детях, малышах					
8	Я всегда присоединяюсь к детским играм					
9	Я всегда понимаю причину капризов ребенка					
10	Воспитание девочек отличается от воспитания мальчиков					
11	Я всегда пойму, когда ребенок лжет					
12	Невозможно быть хорошим родителем и успешным профессионалом одновременно					-
13	При невозможности иметь своего ребенка, я усыновлю из детского дома					
14	При незапланированной беременности буду делать аборт					
15	С рождением ребенка связываю больше проблемы, нежели радость					
16	Рождение ребенка -самый важный и светлый момент в жизни любого человека					
17	С рождением ребенка семья становится крепче					
18	Ребенок обязан заботиться о своих родителях всю жизнь					
19	Для меня главное, чтобы мой ребенок нашел свою дорогу в жизни					
20	Я буду рисковать своим здоровьем для рождения ребенка					
21	У ребенка всегда должен быть отец					
22	Ради ребенка необходимо сохранить семью					
23	Большое количество разводов связано с рождением ребенка					
24	Я готов(а) отказаться от работы для рождения и воспитания ребенка					

Тест-опитувальник особистісної зрілості Гільбуха

1. Манера, в которой большинство моих учителей (руководителей) обращаются со мной, такова, что они:
  - а) пытаются постоянными придирками сделать мою жизнь несчастной;
  - б) проявляют тенденцию критиковать меня везде, где только могут;
  - в) безразличны ко мне до тех пор, пока я подчиняюсь установленным ими правилам и выполняю работу удовлетворительно;
  - г) недостаточно требовательны к моей работе;
  - д) мало вознаграждают меня за мою добросовестность;
  - е) порицают меня за ошибки и награждают, когда я этого заслуживаю;
  - ж) не могу ответить на этот вопрос.

2. Играя в шахматы, шашки, в другие игры, я обычно при проигрыше реагирую:
  - а) тем, что стараюсь выяснить причины неудачи, чтобы усовершенствовать свои умения;
  - б) восхищением перед совершенством мастерства противника, причем это чувство «забивает» все другие переживания;
  - в) переживанием чувства своей неполноценности по отношению к противнику;
  - г) сознанием того, что зато я превосхожу многих в других вещах и, следовательно, при желании смогу добиться успеха и в этой игре;
  - д) сознанием относительной незначимости поражения или победы в такого рода играх, а также быстрым забыванием происшедшего;
  - е) решимостью во что бы то ни стало добиться реванше;
  - ж) не могу ответить на этот вопрос.

3. Будучи вынужденным отказаться от какого-либо плана или каких-либо притязаний (например, победить на олимпиаде, поступить в ВУЗ, разбогатеть, стать лучшим учеником класса, попасть в группу учеников, отправляющихся в заграничную экскурсию, вступить в брак с определенным лицом и т.п.), я нахожу, что я:
  - а) буду несчастным до конца жизни;
  - б) имею столько других интересов, что скоро найду что-либо взамен;

- в) полон решимости добиться осуществления своего любой ценой, даже если на это уйдет вся оставшаяся жизнь;
- г) пытаюсь извлечь из неудачи как можно больше жизненных уроков;
- д) ни на что лучшее не мог надеяться;
- е) буду несчастлив в течение какого-то времени, но преодолею это состояние;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

4. Степень, в какой люди мне нравятся по своему характеру:

- а) либо очень высокая, либо нулевая;
- б) при первом знакомстве люди могут мне нравиться, но не настолько, чтобы я сразу захотел стать их лучшим другом;
- в) каждый человек как будто нравится мне при первой встрече, но потом я часто разочаровываюсь;
- г) люди нравятся мне только в том случае, если я знаю их очень хорошо;
- д) мне не нравится никто;
- е) многие люди в некоторой степени мне нравятся;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

5. Я склонен сообщать о своих неудачах, провалах или неспособностях малознакомым людям следующим образом:

- а) рассказываю о них, когда кажется, что это вызывает у кого-то искренний интерес;
- б) вскользь рассказываю о своих неудачах и только тогда, когда это уместно по ходу разговора;
- в) иногда упоминаю о своих неудачах с целью излить душу и вызвать сочувствие собеседника;
- г) как правило, не упоминаю о своих неудачах, чтобы не создавать проблем для собеседника;
- д) часто не могу удержаться от желания пожаловаться на свои неудачи;
- е) свои неудачи стараюсь изобразить как успехи;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

6. Люди, чье мнение отличается от моего:

- а) иногда оказываются правы;

- б) обычно являются достаточно подготовленными и потому уверенными в себе;
  - в) просто недостаточно образованны;
  - г) находят для себя удовлетворение в том, что имеют собственное мнение;
  - д) высказывают другой взгляд на данный вопрос из чувства противоречия;
  - е) нередко превосходят меня в компетентности или в интеллектуальном отношении;
  - ж) не могу ответить на этот вопрос.
7. Я предпочитаю иметь в игре или в соревновании такого противника, который:
- а) является мастером и превосходит меня, так как в этом случае у меня будет больше шансов усовершенствовать свои умения;
  - б) несколько превосходит меня, в этом случае испытание больше стимулирует меня;
  - в) является равным мне по силе, в этом случае оба противника показывают свой максимум и имеют равные шансы одержать победу;
  - г) слабее меня и я знаю, что смогу у него выиграть;
  - д) будет сам стараться, чтобы я выиграл и сохранил веру в свои силы;
  - е) несколько слабее, и у меня будет шанс выиграть;
  - ж) не могу ответить на этот вопрос.
8. Для меня жизнь стоит чего-либо лишь в той степени, в какой я могу:
- а) добиваться своих спехов во всех своих начинаниях;
  - б) полностью реализовать свой творческий потенциал;
  - в) получать в свое распоряжение все необходимые материальные блага в готовом виде заниматься лишь хобби;
  - г) иметь возможность добывать средства для своего собственного развития;
  - д) иметь возможность сравнительно спокойной жизни;
  - е) вести обеспеченный, безмятежный образ жизни;
  - ж) не могу ответить на этот вопрос.
9. Моя тенденция дискутировать с одноклассниками состоит в том, что:
- а) мне трудно удержаться от спора по любому поводу;
  - б) обычно я участвую в дискуссиях, если тема меня интересует;

- в) я редко спорю с кем бы то ни было, так как обычно дискуссионты стремятся не к истине, а к признанию своей точки зрения;
- г) не люблю втягиваться в дискуссии из-за их сумбурности;
- д) не люблю дискуссии, так как редко выхожу из них победителем;
- е) избегаю участвовать в дискуссиях из-за своей робости;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

10. Когда кто либо из членов моей семьи критикует меня, то моя обычная реакция заключается в том, чтобы:

- а) проанализировать причины и мотивы критики;
- б) поинтересоваться у автора критики ее основания и учесть их в своих последующих действиях;
- в) ничего не сказать, забыть о ней;
- г) при случае самому подвергнуть оппонента критике;
- д) при уверенности в своей правоте защитить себя;
- е) ничего не сказав, занять против критика «зуб»;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

11. В своих попытках добиться успехов в жизни я полагаюсь в первую очередь на:

- а) помощь семьи, родителей;
- б) собственные усилия и настойчивость;
- в) отсутствие могущественных врагов;
- г) везение;
- д) наличие влиятельных знакомых;
- е) наличие верных друзей;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

12. В отношении доверия к людям я придерживаюсь того принципа, что:

- а) нужно людям доверять, но при этом всех без исключения проверять;
- б) доверять нельзя никому, даже самому себе;
- в) в какой-то степени доверять нужно каждому человеку;
- г) все зависит от конкретного человека: с одним можно доверять полностью, другим – ни на йоту;

- д) люди обычно не оправдывают вашего доверия;
- е) чрезмерная доверчивость – мой самый большой грех;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

13. Моя реакция на мысль о собственной смерти состоит:

- а) в сильном отталкивании этой мысли;
- б) в том, что я часто думаю о смерти и мечтаю, чтобы она была мгновенной;
- в) в том, что я принимаю это как данность в качестве конечной неизбежности и часто об этом не думаю;
- г) в том, что я часто об этом размышляю, мечтаю иметь сильную волю для достойной встречи со смертью;
- д) в том, что я боюсь смерти, но не часто говорю об этом другим;
- е) я думаю о смерти и страшусь ее лишь под непосредственным впечатлением от известия о чьей-то смерти;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

14. Степень, в какой я пытаюсь произвести благоприятное впечатление на других людей, выражается в том, что я:

- а) строю на этот счет определенные планы и посвящаю этому много времени;
- б) редко заранее планирую делать это, но если представляется возможность, пытаюсь произвести хорошее впечатление;
- в) посвящаю этому мало времени;
- г) не люблю эту тенденцию в других и никогда не делаю этого сам;
- д) очень глубоко и долго страдаю, если оказывается, что обо мне сложилось неблагоприятное впечатление среди уважаемых мною людей;
- е) испытываю приятное чувство, если оказывается, что обо мне сложилось благоприятное впечатление;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

15. Сталкиваясь с необычной проблемой в личных делах, я:

- а) никогда не колеблюсь сразу же обратиться за помощью к кому-либо, кто знает об этом больше, чем я;
- б) если есть возможность, сразу же прошу кого-либо из друзей помочь мне;
- в) очень редко беспокою кого-либо из друзей просьбой помочь мне;
- г) никогда не обращаюсь за помощью к посторонним;

- д) прилагаю все усилия для ее решения, прежде чем обращусь к кому-либо за помощью;
- е) после некоторых колебаний обращаюсь к друзьям за помощью;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

16. Мое отношение к родственникам и друзьям таково, что я:

- а) ценю тех из них, которые являются для меня близкими по своим духовным интересам;
- б) ценю тех из них, которые стимулируют меня в интеллектуальном отношении;
- в) мне требуется больше друзей и родственников, чем я имею в настоящее время;
- г) то количество друзей и родственников, которое я сейчас имею, мне достаточно;
- д) они не являются необходимым для моего счастья;
- е) ценю тех из них, которые, как и я, интересуются в основном материальными вещами
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

17. Когда какой-либо член моей семьи несправедливо, как мне кажется, критикует меня или просто придирается ко мне, моей обычной реакцией является:

- а) негодовать, но ничего не говорить;
- б) поддерживать мир в семье, соглашаясь с критиком и улещивая его;
- в) ничего не говорить, но попытаться позже свести счеты;
- г) пытаться понять, почему меня критикуют, и, проявляя выдержку достойно защитить себя;
- д) не принимать услышанное близко к сердцу, так как со временем все образуется;
- е) рассердившись, вступить в спор;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

18. Способ, каким я реагирую на религию, состоит в том, что я:

- а) не нуждаюсь ни в какой религии: но, думаю, что для большинства людей она необходима;
- б) читаю и провожу наблюдения в связи с разными религиями и в результате со временем решу для себя этот вопрос;

- в) занимаюсь изобретением собственной религии, которая, как я надеюсь, со временем будет меня удовлетворять;
- г) имею религию, которая меня удовлетворяет;
- д) считаю религию моих родителей наиболее подходящей для меня;
- е) принимаю религию моих родителей, хотя она меня и не удовлетворяет;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

19. Степень, в какой я читаю и изучаю информацию о социально-политических и экономических изменениях в других странах, выражается в том, что я:

- а) совершенно не интересуюсь этой информацией;
- б) слишком занят решением собственных проблем, чтобы много думать о проблемах, существующих в других частях мира;
- в) делаю это в очень редких случаях и по случайным поводам;
- г) проявляю к ней интерес в минимальной степени;
- д) делаю это с удовольствием, но без каких-либо конкретных выводов для своей страны;
- е) стремлюсь изучать условия в других частях мира, чтобы сопоставлять с ними положение в собственной стране и мечтать о его улучшении;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

20. Будучи вынужденным к публичному выступлению, я нахожу, что:

- а) это чрезвычайно трудно и вызывает у меня смущение и заикание;
- б) это трудно, но я могу владеть собой без заметных признаков смущения;
- в) это чрезвычайно трудно, но поскольку под вопросом мое самоуважение, не стараюсь уклониться;
- г) обычно я могу говорить без особых усилий;
- д) я часто испытываю удовольствие, высказываясь публично;
- е) это трудно, поскольку я не испытываю уверенности в благожелательности аудитории;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

21. Степень, в какой я читаю и изучаю информацию о социально-политических и экономических изменениях в родной стране, выражается в том, что я:

- а) читаю много относящегося к этой теме, так как меня глубоко волнуют события, происходящие в нашем обществе;

- б) читаю такую информацию только тогда, когда больше нечего читать или когда я это должен делать;
- в) читаю такую информацию сравнительно регулярно;
- г) считаю это занятие бессмысленным, так как простой человек все равно ни на что повлиять не может;
- д) читаю такую информацию только для того, чтобы при случае быть в состоянии принять участие в ее обсуждении;
- е) глубоко равнодушен ко всему, что выходит за пределы моих личных дел;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

22. Моя реакция на положительную публикацию в прессе моего имени или имени кого-либо из моих родных и близких состоит в том, что я:

- а) испытываю сильное удовольствие и часто с гордостью показываю соответствующее место своим друзьям и знакомым;
- б) внутренне испытываю приятное чувство, но стойко удерживаюсь от каких-либо его выражений;
- в) при виде своего имени в печати не испытываю радостного волнения, так как понимаю ничтожность этого события;
- г) в первый момент испытываю приятное чувство, но тут же забываю об этом событии;
- д) испытываю приятное чувство, хотя и считаю, что это проявление душевного тщеславия;
- е) в течение некоторого времени испытываю приятное чувство, о котором могу сдержанно рассказать ближним и друзьям;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

23. Мое отношение к предзнаменованиям, приметам, предчувствиям и т.п. состоит в том, что:

- а) в своем жизненном опыте я убедился: что они почти всегда указывают на успех или неудачу в какой-либо деятельности;
- б) они обычно предвещают успех или неудачу в какой-либо деятельности;
- в) я не могу решить, является ли это случайностью или же они действительно предвещают определенные события;
- г) я не верю, что они предвещают что-либо для кого-либо и поэтому не запоминаю их;
- д) я понимаю, что они ложны, но ловлю себя на внимании к ним;

- е) борясь с их влиянием на меня, действую им наперекор;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

24. Степень моей активности в классе характеризуется одним из следующих вариантов:

- а) всегда стремлюсь играть ведущую роль в дискуссиях;
- б) иногда втягиваюсь в дискуссию, не будучи достаточно компетентным в обсуждаемом вопросе;
- в) не принимаю участия в дискуссиях, если не уверен в истинности и ценности того, о чем собираюсь сказать;
- г) никогда не принимаю участия в дискуссии, так как, не верю в их полезность;
- д) принимаю участие, если нужно поддержать дискуссию, но не руководить ею;
- е) всегда принимаю участие в дискуссиях, хотя и не стремлюсь к лидерству;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

25. Степень, в какой я обращаюсь к прорицателям, заключается в том, что они:

- а) могут быть полезны, только когда сталкиваешься с серьезной проблемой и не знаешь, какое принять решение;
- б) иногда можно обратиться к ним – когда знаешь, что друзья тоже собираются это сделать (ради развлечения);
- в) заслуживают того, чтобы консультироваться у них при каждой возможности;
- г) никогда не следует их посещать, потому что они жулики;
- д) обладают удивительной интуицией, позволяющей им иногда правильно предсказать судьбу человека;
- е) неплохие психологи;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

26. Степень, в какой я иду на финансовый риск, заключается в том, что я:

- а) часто иду на значительный риск, так как если выигрываю, я выигрываю много;
- б) иду на серьезный риск только тогда, когда баланс явно в мою пользу;
- в) не допускаю серьезного риска и в случае проигрыша не поддаюсь никакому азарту;

- г) использую небольшие шансы, так как при этих условиях в случае проигрыша могу продолжать свои попытки;
- д) не полагаюсь ни на какие случаи, предпочитаю иметь стопроцентную гарантию;
- е) не могу жить без постоянного риска;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

27. Мое отношение к миру в целом состоит в том, что:

- а) он преисполнен злом и я не жду от него ничего радостного;
- б) он имеет много соблазнов, так что трудно кому-либо остаться безгрешным, но все равно стремиться к этому надо;
- в) мир представляет собой интересную панораму, я стремлюсь использовать свои силы для его усовершенствования;
- г) мир может быть хорошим, если жизнь людей будет исполнена достоинства и подлинной доброты, нужно посвящать этому все силы;
- д) я живу только раз, поэтому намерен наслаждаться жизнью, а не мечтать о благе всего человечества;
- е) я являюсь частью мира, хорош он или плох, поэтому принимаю его таким, какой он есть;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

28. Учитывая, что каждый хочет иметь много денег для удовлетворения своих потребностей, я так же хочу больше денег для того, чтобы:

- а) жить, не в чем не отказывая, иметь лучший дом, лучший автомобиль, много красивой и модной одежды и т.п.
- б) осуществить свои жизненные планы, такие, как усовершенствование своего бизнеса или профессиональных способностей, получение высококачественного образования и т.п.;
- в) иметь возможность покупать лотерейные билеты, жетоны для игровых автоматов и т.п.;
- г) иметь возможность помогать родственникам и близким людям, которые нуждаются;
- д) застраховать свою жизнь;
- е) чтобы у меня была возможность делать то, что захочу;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

29. При чтении ежедневных газет мое отношение к материалам, касающимся моей будущей профессии, заключается в том, что:

- а) всегда внимательно прочитываю такие материалы;
- б) читаю только те материалы, которые мне интересны;
- в) очень редко читаю что-либо о своей профессии, мне хватает того, что имею на работе;
- г) редко читаю материалы о своей профессии;
- д) не читаю такие материалы, ибо они мне скучны;
- е) ненавижу такие материалы, так как не люблю свою профессию;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

30. Как бы вы поступили, если бы начальство настойчиво стало предлагать вам пост, для занятия которого у вас, как вы сами понимаете, нет достаточных данных, но который вам очень хотелось бы занять:

- а) решительно отказались бы, ссылаясь на неадекватность (несоответствие) вашей кандидатуры;
- б) согласились бы из опасения вызвать своим отказом недовольство;
- в) согласились бы, но только с условием, что будет предоставлен длительный испытательный срок, за время которого вы приложите максимальные усилия для восполнения имеющихся пробелов;
- г) сразу согласились бы, действуя по принципу «не святые горшки лепят!»;
- д) согласились бы после некоторых колебаний, исходя из того, что люди, занимающие подобные посты, нисколько не лучше вас;
- е) согласились бы, но только временно исполняющим обязанности, - чтобы как-то помочь делу;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

31. В доме отдыха вы жили в одном номере с человеком, с которым у вас оказалось много общего. Расставаясь, обменялись номерами телефонов. Какова вероятность того, что в дальнейшем вы первым попытаетесь возобновить контакты:

- а) 100%;
- б) 80%;
- в) 60%;
- г) 40%;

- д) 20%;
- е) 0%;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

32. Если бы у вас была для этого неограниченная возможность, то как часто вы встречались бы для сокровенных бесед со своими близкими друзьями, интересуясь их проблемами, намерениями:

- а) ежедневно;
- б) примерно 3 раза в неделю;
- в) примерно 2 раза в неделю;
- г) 1 раз в неделю;
- д) 1 раз в 2 недели;
- е) 1 раз в месяц;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

33. М. (вариант для мужчин). Как бы вы повели себя в ситуации безответной любви при наличии счастливого соперника, в достоинствах которого вы, однако, сильно сомневаетесь:

- а) предоставили бы эту пару самой себе и постарались как можно скорее погасить свое чувство, ища замену среди других девушек;
- б) приложили бы все силы для дискредитации конкурента в глазах вашей избранницы;
- в) сохраняли бы и не скрывали свое чувство, но, держась с достоинством никак его не навязывали бы;
- г) согласились бы с ролью преданного друга, которому ваша избранница жалуется на то, что ей не отвечают взаимностью (делали бы это в надежде на ее прозрение);
- д) постарались бы стать для этой пары преданным другом, чтобы иметь возможность чаще встречаться с предметом своей любви;
- е) молча и бессильно страдали бы от горя в своем отвержении;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.

33. Ж. (вариант для женщин). Как бы вы повели себя в ситуации безответной любви при наличии счастливой соперницы, в достоинствах которой вы, однако, сильно сомневаетесь:

- а) предоставили бы эту пару самой себе и постарались как можно скорее погасить свое чувство, переключив себя на общение с другими людьми;

- б) приложили бы все силы для дискредитации конкурентки в глазах вашего избранника;
- в) сохраняли бы свое чувство, но, держась с достоинством никак его не навязывали;
- г) молча и бессильно страдали бы от горя в своем отвержении;
- д) приняли бы все меры к тому, чтобы исключить возможность даже случайных встреч с предметом вашей безответной любви;
- е) сохраняли бы свое чувство, но, держась с достоинством, в то же время старались бы обратить внимание своего избранника на имеющиеся у вас внутренние и внешние достоинства;
- ж) не могу ответить на этот вопрос.